

Návrat českého cukrovarnictví do liberálního prostředí

CZECH SUGAR INDUSTRY RETURNING TO LIBERAL ENVIRONMENT

Zpracováno podle referátu předneseného na Cukrovarnicko-likovnické konferenci 2017

Oldřich Reinbergr – předseda Koordinační rady Českomoravského cukrovarnického spolku a předseda Svazu lihovarů

Od konce komunistického režimu v roce 1989 prošel český cukrovarnický průmysl ve svém vývoji několika formujícími milníky. První z nich se v roce 1990 samozřejmě nesl ve znamení příchodu liberálního prostředí, které však zároveň na druhou stranu přineslo zanedbatelnou celní ochranu proti dovozům cukru ze zahraničí. Signifikantní pro roky po revoluci byla také výrazná restrukturalizace cukrovarnického průmyslu, která vyvrcholila vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004, kdy u nás zůstalo z 50 cukrovarů činných po roce 1989 pouze 11 fungujících továren. Vstup do Evropské unie znamenal přijetí pravidel společného trhu s cukrem včetně evropských produkčních kvót. Po dlouhých a náročných jednáních se nám podařilo vyjednat kvótu 470 tis. t cukru ročně, což bylo možné i vzhledem k celkové tuzemské spotřebě považovat za úspěch. Těžké časy pro tuzemské cukrovarnictví a řepářství přišly s restrukturalizací výroby cukru v EU v letech 2006–2009, kdy panovaly velké obavy o samotnou další existenci českého cukrovarnického průmyslu, především z důvodu nejistoty, trvá-li zájem českých zemědělců dál pěstovat řepu. Obavy se zčásti naplnily, když se společnost Eastern Sugar rozhodla využít šedré restrukturalizační dávky a ukončit své podnikání v ČR, čímž jsme přišli o tři cukrovary a především 100 tis. t kvóty. I přes tento dramatický vývoj se však českému cukrovarnickému průmyslu podařilo zachovat svůj rozměr. Jestliže jsme na začátku 90. let pěstovali cukrovou řepu na 126 tis. ha a v 50 cukrovaroch

vyráběli 532 tis. t cukru ročně, v uplynulé kampani 2016/2017 jsme sice pěstovali cukrovou řepu na 61 tis. ha půdy a funkčních zůstalo již jen 7 cukrovarů, ty však vyrobily 620 tis. t cukru za jedinou kampaň. Důvody jsou nasnadě – mimořádné zvýšení efektivity zpracovatelských kapacit v uplynulých necelých třech desetiletích na straně jedné a navýšení čistého hektarového výnosu o téměř 100 %, z 36 t.ha⁻¹ v roce 1990 na 70 t.ha⁻¹ cukrové řepy v roce 2016/2017, na straně druhé (obr. 1.). Nyní stojí český cukrovarnický průmysl před dalším milníkem, který pro něj zároveň představuje jednu z největších porevolučních výzev. V říjnu tohoto roku skončí režim SOT – Společné organizace trhu s cukrem, který reguloval výrobu cukru v Evropské unii. Konec SOT tak bude pro české cukrovarníky znamenat po 13 letech návrat liberálního trhu s cukrem.

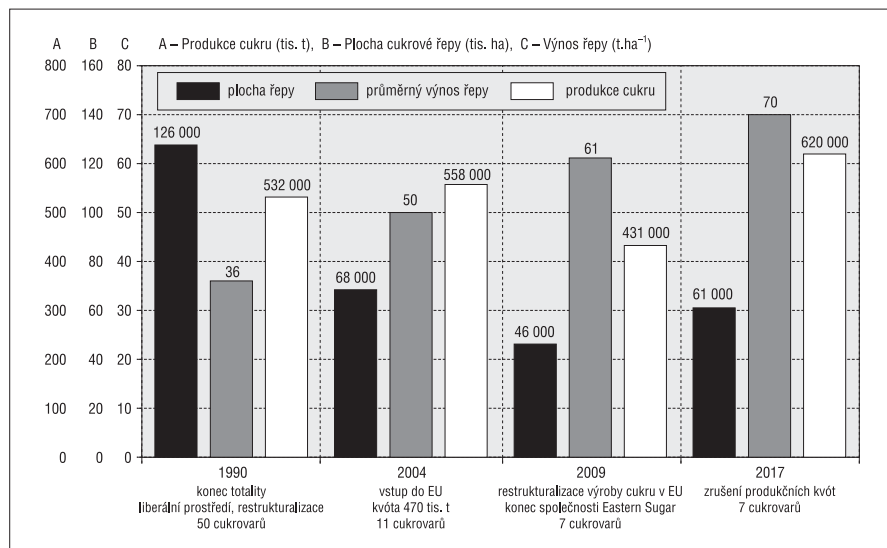
Dopady ukončení režimu SOT

Tato změna podnikatelského prostředí v říjnu 2017 s sebou přinese jak negativní, tak pozitivní dopady. Z těch negativních můžeme jmenovat především zvýšení konkurence mezi producenty cukru v EU, kdy se očekává, že všechny významné evropské společnosti zvýší objem výroby cukru. Předpokládá se, že dojde ke zvýšení výroby cukru ze současných 16–19 mil. t až na 20 mil. t ročně. Očekáváme také, že dojde rovněž k nárůstu

konkurence mezi třtinovým a řepným cukrem na trzích EU. Zvýší se zároveň konkurence mezi cukrem a isoglukosou, neboť budou ukončeny kvóty i na její výrobu a její produkce se může zvýšit ze současných 0,7 mil. t ročně až na 2,1 mil. t ročně. Dalším prognózovaným negativním dopadem bude výrazně větší volatilita cen, jež budou daleko závislejší na střetávání nabídky a poptávky než v současnosti. Dojde také ke zrušení institutů minimálních cen řepy a referenční ceny cukru, které doposud byly alespoň základními jistotami pro pěstitele řepy i producenty cukru.

Jednoznačně nejvýraznějším pozitivním dopadem ukončení regulovaného trhu s cukrem potom bude možnost svobodného prodeje cukru v EU i do třetích zemí bez jakéhokoliv omezení. Skončí tak nutnost nákupu vývozních

Obr. 1. Vývoj oboru cukrová řepa – cukr na území ČR po roce 1989

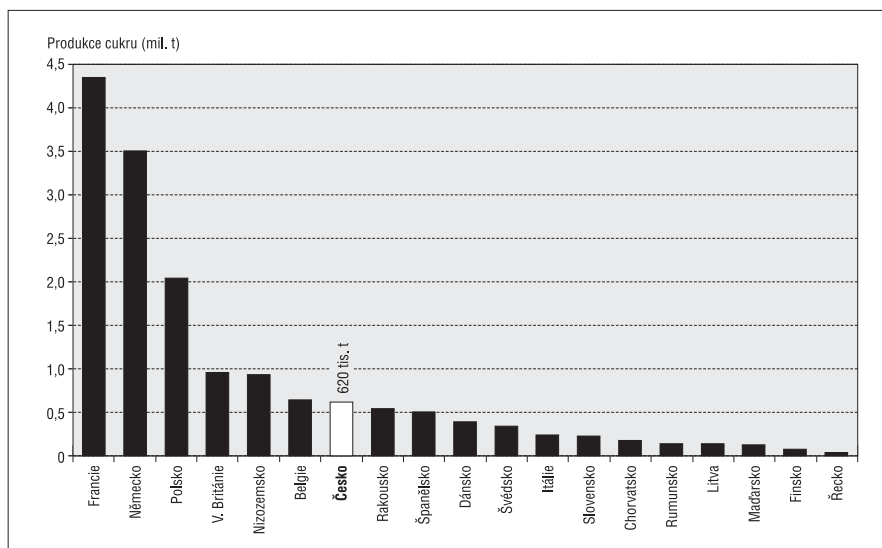
licencí, která s sebou kromě vysokých finančních nákladů nesla také enormní byrokratickou zátěž. Díky tomu, že evropští producenti budou moci vyrábět bez omezení, budeme také schopni pokrýt veškerou evropskou spotřebu bez nutnosti dovozu cukru z třetích zemí. Díky umístění České republiky v centru Evropy a díky tomu, že celá řada zemí v regionu střední a východní Evropy bude ve výrobě cukru deficitní, lze očekávat zvýšení prodeje českého cukru právě na trzích v tomto regionu.

Výhody ČR při návratu liberálního prostředí

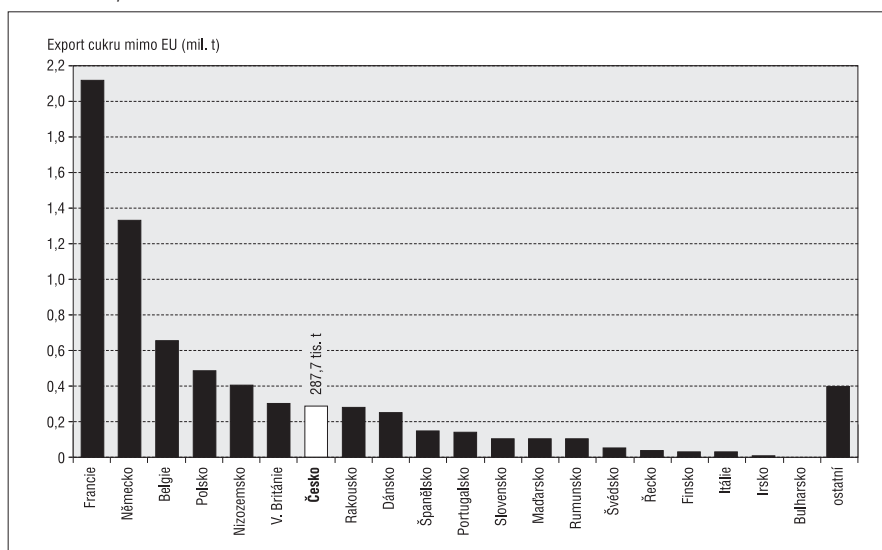
Právě poloha České republiky je jednou z nejzásadnějších výhod při našem návratu do liberálního prostředí. Díky tomu, že země jako Maďarsko, Slovensko, Ukrajina nebo Rumunsko budou ve výrobě cukru deficitní, otevírá se českým producentům v regionu střední a východní Evropy velmi zajímavý trh s potenciálem až 70 milionů zákazníků. Další neoddiskutovatelnou výhodou ČR je vzdálenost od moře, která nás chrání jak před dovozy bílého cukru, tak i před dovozy surového cukru pro další rafinaci. Ta ostatně bude pravděpodobně kvůli blízkosti cen surového a bílého cukru celkově ekonomicky nevýhodná. Zcela zásadní výhodou jsou také vhodné podmínky pro pěstování cukrové řepy. Řepa se v současnosti pěstuje výhradně v oblastech, kde se jí daří. Výnosy i cukernatost dlouhodobě rostou a jsou na srovnatelné úrovni s vyspělými evropskými zeměmi. Zpracovatelé tak mají zajištěné dostatečné množství základní suroviny a pěstitelé mají na druhé straně jistotu zpeněžení veškeré své produkce. Z dalších výhod lze jmenovat také státní podporu pěstování cukrové řepy. Ministerstvo zemědělství ČR v čele s ministrem Jurečkou je dlouhodobě tuzemskému řepářství a cukrovarnictví příznivě nakloněno. Cukrová řepa je zařazena do tzv. citlivých komodit, což znamená pro pěstitelé nejen finanční podporu ve formě dotací, ale také určitou jistotu pro případ například extrémně nepříznivých klimatických podmínek. Výhodou je také silná profesní oborová organizace – Českomoravský cukrovarnický spolek, který zastupuje zájmy českých a moravských cukrovarníků ve významných evropských (CEFS) i českých (AK ČR, PK ČR) organizacích.

Kromě výhod zde ale existují i některé zásadní otázky. První otázkou je, jaký bude dopad ukončení intervencí České národní banky. České cukrovarnictví je v současnosti výrazně proexportní a slabá koruna významně pomáhá českým výrobcům cukru k lepším hospodářským výsledkům. Skokové posílení koruny by tak mohlo tyto výsledky ohrozit. Druhou otázkou je, zda svou výrobu cukru obnoví země, které ji ukončily mezi

Obr. 2. Produkce cukru v Evropské unii v kampani 2016/2017

Obr. 3. Export cukru z EU do třetích zemí v roce 2016

lety 2006 až 2009. Během reformního období úplně skončily s výrobou cukru Bulharsko, Irsko, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko, Portugalsko, Kypr a Malta. Další otázkou samozřejmě je, jaká bude cena cukru v novém prostředí. Očekáváme, že bude volatilní, ale jakékoliv přesnější odhady by byly jen věštěním z křišťálové koule. Čtvrtou otázkou je potom, jakým směrem se bude dále ubírat pracovní trh. Momentálně je navýsost aktuální nedostatek kvalifikovaných zaměstnanců a je čím dál těžší nahradit zkušené pracovníky odcházející do důchodu. Generační výměna personálu bude pro všechny cukrovary velkou výzvou.

Závěr – je české cukrovarnictví připraveno?

Je české řepářství a cukrovarnictví na období po zrušení kvót dobře připravené? Bude schopné konkurovat? Česká republika byla v kampani 2016/2017 s výrobou 620 tis. t cukru 7. největším výrobcem v Evropské unii (obr. 2.). Více cukru bylo vyrobeno pouze ve Francii, Německu, Polsku, Velké Británii, Nizozemsku

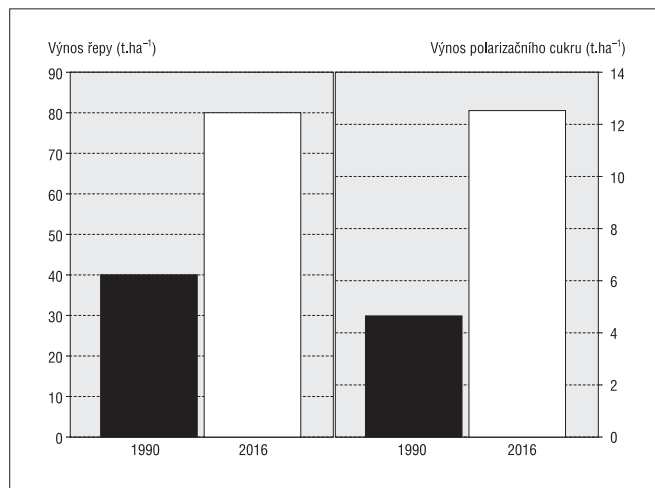
a Belgie. Česká republika byla zároveň významným exportérem cukru do třetích zemí, když z celkových 1,3 mil. t cukru, které Evropská unie vyvezla, bylo 12 % z České republiky. To z ní dělá 7. největšího evropského exportéra cukru (obr. 3.). A v neposlední řadě české řepářství za uplynulých 25 let zdvojnásobilo svou produkci. Na 61 tis. ha bylo vypěstováno 5 mil. t cukrové řepy. Zdvojnásobily se výnosy řepy při standardní 16% cukernatosti ze 40 t.ha⁻¹ v roce 1990 na 80 t.ha⁻¹ v roce 2016, výnos polarizačního

cukru potom vzrostl téměř trojnásobně z 4,69 t.ha⁻¹ v roce 1990 na 12 t.ha⁻¹ v roce 2016 (obr. 4.). Výrazně se také investovalo do obnovy zastaralého výrobního zařízení, do snížení výrobních nákladů, kvality i ekologie.

Odpověď tedy zní ano, máme všechny předpoklady pro to být konkurenceschopní a v novém tržním prostředí uspět.

Souhrn

Obr. 4. Nárůst výkonu českého řepářství od roku 1990

Český cukrovarnický průmysl prošel od konce totalitního režimu v roce 1989 významnou restrukturalizací na straně jedné a výrazným rozvojem efektivity na straně druhé. Mezi milníky, které významně ovlivňovaly vývoj tuzemského cukrovarnictví, patřily nástup liberálního prostředí v 90. letech, vstup do Evropské unie v roce 2004 a s ním související zavedení kvót na výrobu cukru i cukrovarnická reforma v letech 2006–2009. V roce 2017 potom stojí český cukrovarnický průmysl před další výzvou v podobě ukončení Společné organizace trhu s cukrem, která přinese do Evropské unie po 49 letech liberalizaci trhu s cukrem. S touto výzvou souvisí na jedné straně negativa v podobě zvýšení konkurence jak mezi evropskými cukrovarnickými společnostmi, tak například i s isoglukosou nebo třtinovým cukrem, na straně druhé pozitivita v podobě svobodného prodeje cukru v EU i do třetích zemí bez jakéhokoliv omezení a s tím související ukončení systému licencí na vývoz cukru. Český cukrovarnický průmysl má na své straně celou řadu výhod (lokalita ve střední Evropě, podpora státu, dobrá kondice pěstitelů i zpracovatelů řepy) a měl by být i tvář v tvář tomuto novému tržnímu prostředí konkurenceschopný a úspěšný.

Klíčová slova: výroba cukru, trh s cukrem, cukr, cukrová řepa, Česká republika, Evropská unie, kvóty.

Reinbergr O.: Czech Sugar Industry Returning to Liberal Environment

Since the totalitarian regime fell in 1989, the Czech sugar industry has been undergoing major restructurings on one hand, and substantial efficiency improvements on the other. The main milestones that shaped the country's sugar industry development include the advent of a fully liberal environment in the 1990s, the EU accession in 2004 associated with the implementation of sugar production quotas, and the 2006–2009 sugar reform. In 2017, the Czech sugar industry is facing a new challenge, as the Common Market Organisation for Sugar is about to end and the EU sugar market is thus to be liberalized after 49 years. This will bring about some negative impacts – increased competition both among European sugar producers and against isoglucose or cane sugar for example, on one

hand; and certain benefits such as the possibility to freely market sugar both in the EU and in third countries without any restrictions, and therefore discontinuation of the sugar export licensing system, on the other hand. The Czech sugar industry benefits from a number of advantages (its Central-European location, government aids, solid beet-grower and processor base), and should therefore be competitive and successful in the new market environment.

Key words: sugar production, sugar market, sugar, sugar beet, Czech Republic, European Union, quotas.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Oldřich Reinbergr, Tereos TTD, a. s., Palackého náměstí 1, 294 41 Dobruška, Česká republika